

הגאון רבי אברהם אליהו קפלן זצ"ל

"שקעה חמה בלב יומה"

והמרום הזה ישכון עפר הרחק מאיתנו
באדמה נכריה וזרה באדמת לונדון...

"מתחילים היום חיינו"

בגיל ט"ז למד חצי שנה ב"תלמוד תורה"
בקעלם במשך זמן קצר ואלול ואז הוא מתאר
ברשימה ביומנו שהגיע היום הגדול שלו, יום
עמדו על דעתו כשהוחלט שהוא נוסע ללמוד
בסלבודקא וכפי שהוא כותב: פה מתחילים
חיים חדשים! ובמכתב שכותב לידיד הוא
מתאר בלשונו הצעירה: כלל גדול הוא באדם
ובכל הבריה אין דבר תולה, או שיוור או
שעולה. ואנחנו בהיותנו רחוקים ממרכז
אידיאלי ועוזבים לנפשנו, האם עלה נעלה
או ירד נרד ח"ו? סיני אחד יש לנו בדורנו זה
וסלבודקא שמה! כל הפורש מן ההר נופל
בבקעה...

ב"כנסת ישראל" הסלובדקאית או כפי
שהוא מגדירה "בית המדרש הגדול למדע
התורה" הוא למד שמונה שנים ודבק ברכותיו
מן הסבא צוק"ל ומן הגאון רבי משה
מרדכי עפשטיין צוק"ל ושם קיבל את
ה"צורת אדם" שלו.

במכתב שכתב לידיד בתור תלמיד
בישיבה הוא כותב מהו יעודו של בן
ישיבה: בני ישראל מצווים לעלות
"שטייגען"! ועבדים אינם מצווים בלתי אם

הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל ראש ישיבת "קול תורה" תיאר באחד
ממאמריו הלוויה בברלין שבגרמניה בה השתתף באיר תרפ"ד: קהל
של מאות אלף איש, אנשים איתנים ממערב אירופה הקר והמתאפק
מתפרצים בבכיה מזועזעת מסביב למיטתו, מבכים את האי שופרא
דבלי בארעא. מי היה אותו שופרא דבלי בארעא שבני אשכנז
התפרצו בבכי מזועזע? במאמר שלפניכם נסיון לשרטט דמות מיוחדת
של אחד מגדולי התורה שהצליח להעתיק את רוח התורה והמוסר
של ישיבות ליטא, לגרמניה.

ב. ראם

במאמרו "בעקבות היראה" מאמר אותו
מכנה מרן הגר"י סרגא צוק"ל: מאמר שהיה
ראוי להיכתב על ידי אחד מאבות המוסר. זה
אינו מאמר אלא תמצית סגולתית של
השתקעות בדעות עמוקות, כותב הגאון רבי
אברהם אליהו קפלן זצ"ל:

כל אדם בן דעת גמורה יכול לזכור את
הרגע החיוני ההוא של אותו "היום" הגדול
אשר בו "עמד על דעתו" עמד ונתקיים. יש
קונה עולמו בשעה אחת ויש קונהו בכמה
שנים, אולם אין קנין זה אלא הולך ונמשך...
מתי היה אותו יום בו עמד הגאון הצעיר הזה
על דעתו?!

קולו מרגין הלב...

רבי אברהם אליהו קפלן זצ"ל נולד כמה
חדשים אחרי פטירת אביו הגאון רבי אברהם
אליהו קפלן - "העילוי מראקוב". שם שנישא

בהערצה בפי יהודי ליטא. מרן הגר"ח
מבריסק צוק"ל אמר פעם (כפי עדות נכדו)
שאינו מאמין בעילויים ששמים הולך לפניו,
אחד היה יוצא מהכלל והוא העילוי מראקוב
שהיה בקי בכל התורה!

רבי אברהם אלי' גדל בבית סבו בקיידיאן
עד גיל בר מצוה. בהיותו בן חמש הביאוהו
לפני מרן הגר"ח מבריסק צוק"ל שקם לפניו
מלא קומתו ושמוח שזכה לראות בן לאותו
גאון וצדיק. ואז עבר לטעלו ושם למד
בישיבה בראשות מרן הגאון רבי אליעזר
גורדון צוק"ל.

במכתב שכתב יום אחרי פטירתו
הפתאומית של רבי אליעזר מטעלו הוא
כותב: את הכול אנו יכולים להאמין, כן רבנו
אליעזר הגדול איננו ולא נראה עוד את זיו
קלסתר פניו הטובים והאהובים כל כך, לא
נשמע עוד את קולו מרגין הלב ומחיה
הנפשות. לא נאזין עוד ממנו את לקחו העז
והכביר מעל דפי התלמוד כי האיש הגדול

שלא יהיה עולמם תוהו ויהא להם לכל הפחות משהו של מציאות. לא כן לב העברי! מצווה לזרוע אחרי חרישה ולקצור אחרי זריעה, לאסוף עומרים ולהכין אוצרות לעתיד לבוא...

בתור בחור בישיבה כתב מאמר בקובץ "כנסת ישראל" שהוציאה הישיבה בשנת תרע"ב בחתומת "אחד מתלמידי כנסת ישראל" הוא מייטיב לבאר את מעלתו של בן ישיבה נגד המשכילים שכביכול מקריבים את הנוער 'המשכיל' לתורת ישראל, ומאידך לבני הישיבות לא מתייחסים בכלל.

"הרי כל מי שזכה להיות אך מעט בין הישיבות, ידע כמה עולמות מלאים של מחשבה מקורית ורוח כביר מרחפים במקומות הם. כיצד רואים שם את העבר היהודי ומה יודעים שם ללמוד ממנו בכדי לראות לפנייהם היטב את העתיד... אבל, חבל, רואים ואינם נראים!"

ה"בורח מהכבוד"...

בסלבודקא הוא נקשר בעבותות אהבה וידידות חזקים עם מרן הגאון רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל וגם בתקופה שעזב את הישיבה הם התכתבו ביניהם רבות. במאמר שכתב עליו רבי יחזקאל אחרי פטירתו מתאר איך כשהגיע רבי אברהם אלי' לסלבודקא היה רק כלי מוכשר לקבל ותמיד חתר וחיפש אם דרכו

החג הצנוע

ישרה או לא, תכונה מאד אופיינית לסלבודקא. הוא בא לרבו ובסוף אחרי מחשבות נרבך בו ברכות מיוחדות והנפש נוצרה ונעשתה.

באחד המכתבים כפי המוכן מהתשובה כתב רבי אברהם אלי' שיש בני אדם שלא רוצים להתבלט ולקבל כבוד. רבי יחזקאל כותב לו כי אדם קמצן שיש לו הרבה ממון והוא לא משתמש בו זה לא בגלל שהוא שונא בצע אלא אהבת הממון שבו גברה עד כדי כך עד שהביאה אותו לעצבים שמא יפסיד כסף ומכך נהיה קמצן!

כך אדם שמפחד על כבודו שמא יפגע מראה את עצמו כנחבא אל הכלים אבל במחבוא הוא חושב מתי יבואו אנשים ויציאו בכוח לבמה הכי גדולה בעולם! ואז כאילו מבטלים את המכבדים "ביטול היש" ומה שהיה מקודם "כבוד" נהיה כעת "גאווה" ועוד הוא מבקש "כבוד" על הגאווה הזו, על כך שהוא מבטל את כבודו...

עד כדי כך היה הקשר ביניהם, כשנולדה לרבי יחזקאל בתו שתחי' כתב מכתב לבשר על כך לרבי אברהם אלי'.

באו רעבים ויצאו שבעים

באחד ממאמריו הוא מתאר את פעלו של מרן הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל בהחדרת לימוד המוסר עפ"י דברי חז"ל

שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי. לא נאמר למוחשבתם, אלא למעשיהם. אילו היה אברהם אבינו מתרגז על השחתת העולם ובורח לחדרי לבבו, לא היה עולה בידו אלא רגזנותו. אברהם אבינו ריחם על בני סדום והלך לדבר איתם לקנות את ליבם. הוא פתח פתח ביתו לכל עובר ושב ללמד בנחת את היהדות.

וכאן ממשיך וכותב: לפני שנים לא רבות היה בינינו אדם אחד שעשה כמעשה הזה. מארץ לארץ נדד ובכל מקום תקע אהל. לא בנה לשם כך בנין מיוחד אלא שכר לו חדר במקום שמצא ואצר בו מספרי המוסר וקרא שם אהלו זה "בית המוסר". יחידים התכנסו בבתים הללו, באו רעבים ויצאו שבעים ובשובע נפשם השביעו אחרים. אלמלא הבתים הקטנים הללו לא היו יכולים כלל להתקיים בעת הזאת הישיבות הגדולות. כך היו מעשיו של אדם גדול שהשתדל ללכת בדרכי אברהם.

בשנות מלחמת העולם הראשונה שהה בבית אמו בטעלז והתקרב מאד למרן המהרי"ל בלאז זצוק"ל. אחרי המלחמה הוא עסק גם בנושאים ציבוריים והקים את תנועת הנוער החרדי "תורה ועזר".

החלה להצניח שושנים

בשנת תר"פ אחרי נישואיו הרצע לו לכהן בבית המדרש לרבנים בברלין מיסודו של הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל. אחרי פטירת הגר"צ הופמן זצ"ל הוא עמד בראשות בית המדרש. על השפעתו הרבה בבית המדרש יעיד מכתבו של מרן החפץ חיים זצוק"ל במענה לפנייתו של רבי אברהם אלי' ששייב לשאלותיו בו הוא כותב: עלו ליכי בראותי כי ארץ אשכנז התחילה להצמיח שושנים כמלפנים שהיתה אכסניא של תורה...

בנאום עם כניסתו הבהיר רבי אברהם אלי' את שאיפותיו בתפקידו החדש: רבותי! בבית המדרש הזה יכתבו רבי התורה על לב צעירי הדור. עוד מראשית ילדותם של בני הנעורים צריך כתב קדש זה להירשם על לוח ליבם! יהיה נא "כתב שחור על ניר חלק"... גם ככהנו בברלין הרגיש תלמיד סלבודקא וכפי שכותב במכתב למרן הגר"א שר זצוק"ל:

בימים האחרונים נודמו לי סוגיות של חיים שהרבה יש לעמול בהם עד כדי להגיע למסקנא טהורה. באתי להודות כי הרבה הרגשתי בסוגיות האלה כי למדתי בסלבודקא, כי נפלו עלי זהרורי המוסר... נזכרתי באותם הלכות החשדים שאדם צריך לחשוך בהם את עצמו, ברוכים אתם לך אלוקי ישראל מורי המאור שבתורה!

לימוד המוסר בביהמ"ד לרבנים!

בכוחותיו המיוחדים הוא הצליח להחדיר בתלמידיו בבית המדרש לרבנים את תורת

הגדולה אשר שרף ד'

מִן הַגִּרָּי סָרְנָא אִמְרָא עֲלֵיוּ כִּי אִילּוּ הָיָה זֹכֵר וּמֵאֲרִיךְ יָמִים בְּרוּר שְׁהִיָּה עֲרֻשָּׁה מֵהַפֶּכֶה וְרוּחִינָתָא כְּאִשְׁכֵּנו כֹּלָה וְעֲטֻרָה הַתּוֹרָה שְׁהִיָּה לִפְנֵים בָּאָרֶץ שֶׁל חֲכָמֵי אִשְׁכֵּנו הִיָּתָה חֲזוּרָה לְיוֹשֵׁנָה בְּמִידָה מְסֻיָּמָה. אַחֲרֵי פְטִירָתוֹ הִגִּיעַ לְבִרְלִין לִכְהֵן בְּמִקְוֵמוֹ, יִידֵיו מְתֻקָּפוֹת סְלִבְדֻקָּא הַגָּאֹן רַבִּי יִחְיָאֵל יַעֲקֹב וְיִינְבֵּרְג וְצִלְ הַשִּׁירָדִי אִשׁ.

עַל מַצְבֵּתוֹ בְּבֵית הַחַיִּים שֶׁל קְהִילַת "עֲדַת יִשְׂרָאֵל" בְּבִרְלִין נִחְרַט: רַבִּי אֲבִרָהָם אֱלִיהוּ בִּי"ד אֲבִרָהָם אֱלִיהוּ הֵעִילּוּ מֵרָאקוֹב. אִישׁ יְהוּדִי גִדּוֹל דַּעַה וְגִדּוֹל חַיִּים. עוֹדוּ רַךְ בְּשֵׁנִים נִקְרָא לִהְיוֹת אֶב בַּחֲכָמָה וְהוֹרִיץ תּוֹרָה בְּבִרְלִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְרַבְנִים.

כִּי לֵב וְחַן רֹחַ שֶׁר הַתּוֹרָה אֲדִיר אֲמוֹנָה אֲבִיר הַתְּבוּנָה וְנִעִים זְמִירוֹת. אוֹהֵב לִרְעוּהוּ כְּמוֹהוּ וְחֻבִּיב לְכָל רֹאאוֹ. לְתַלְמִידָיו אֵחַ וּנְפֶשׁוֹ כִּי קְשׁוּרָה. כּוֹזֵר הַרְקִיעַ הַזֹּהִיר מוֹרָח וּמַעֲרֵב. שְׁקֵעָה חֲמָה בְּלֵב יוֹמָה (עַל שֵׁם שִׁיר הַמְּפֹרָשׁ "שְׁקֵעָה חֲמָה שְׁקֵעָה נִפְשִׁי...").

"כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵו אִינוּ אֵלָּא בֵּית סֵפֶר גְּדוֹל וְנִעְרָץ בַּעַל מַחֲלָקוֹת רַבּוֹת, שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים הֵם תַּלְמִידָיו. וְהָאֵדָם שְׁאִינוּ מַעֲלָה אֶת נִפְשׁוֹ כּוֹזֵר אַחֲרֵי זֶה בְּלִי עֵינָיו אִינוּ כָּלָל בְּגִיד הַמִּצִּיאוֹת הָעוֹלָמִית וְאִינוּ אֵלָּא תּוֹרָה מִמֶּשׁ... תּוֹרָה וְכוּ'." (בַּעֲקֻבוֹת הִירָאָה ע' קצ"ז)

אַחַת יֵשׁ לְבָנָךְ אֲשֶׁר בָּהּ חֲנֻנִי ד' אֱלֹהֶיךָ, וְהִיא אִם תִּגְדֹּל אֶת הִילְדוֹת הַזֹּאת מִנֶּפֶשׁ בְּנֶךְ, בֶּן יִשְׂרָאֵל, וְתִזְכְּנוּ אוֹתָהּ לְצוּרֶךְ לִימֻדִים שְׁאִין בָּהֶם יִסּוֹד לַחַי יְהוּדִי בְּתוֹרַת יְהוּדִי בֶן תּוֹרָתוֹ הָאִין אַתָּה מִתְחַיֵּיב בְּנִפְשׁוֹ?"

לְבִנְתָּ בֵּית עַל גְּדוּת יֵם הַתַּלְמוּד

תַּכְנִיט רַבּוֹת הָיוּ לוֹ עוֹד בְּחַיּוֹ. תְּקוּפָה קִצְרָה לִפְנֵי פְטִירָתוֹ הִצִּיעָה לוֹ רַבְנוֹת בְּאֶחָת מֵעֵרֵי לִיטָא וְהוּא סִירֵב בְּמַכְתָּב שֶׁכָּתַב שְׁבוּעִים לִפְנֵי פְטִירָתוֹ הוּא מִתְאַר אֶת חֶלֶק מַחְזִינוֹ הַגְּדוֹל: "הַחִילּוּתִי בְּעוֹרַת ד' לְבִנְתָּ לִי בֵּית עַל גְּדוּת יֵם הַתַּלְמוּד... עֲבַד עֲבָרִי הִנֵּי בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְרַבְנִים בְּבִרְלִין שְׁכַל קְהִילּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצוֹת הַמַּעֲרָב הָעוֹמְדוֹת עַל בְּסִיס הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה פּוֹנוֹת אֵלָיו לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ רַבְנִים וּמוֹרִים..."

הַבֵּית אֵלָיו הוּא מִתְכוּן הוּא פִּירוּשׁ לְתַלְמוּד בְּבִלִי שְׂרָצָה לְכַתּוֹב וְרַךְ אֶת הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן בְּמִבְּאֵה הַסִּפֵּק לְכַתּוֹב.

בְּלִיל ט"ו אִיר תַּרְפ"ד נִפְטַר רַבִּי אֲבִרָהָם אֱלִי בַּתְּאֻמִּיּוֹת בְּגִיל שְׁלוֹשִׁים וָאַרְבַּע כְּאַמְצַע שַׁעֲסֵק בְּתִשְׁבֵּה לְשִׁאלָה קִשָּׁה שֶׁנִּשְׁלַחָה לוֹ עַל יְדֵי אַחַד הַרְבֵּנִים. פְּטִירָתוֹ הִכְתָּה בְּרַעַם אֶת גְּדוּלַּת הַתּוֹרָה וְכִפִּי שֶׁהִתְבַּטָּא מִן הַגָּרָא ז"ל מַלְצָר זְצוּק"ל: אִין אוֹמֵר וְדַבְרִים לְבָאָר גַּם בְּמַקְצָה הָאֲבִדָה הַגְּדוֹל לְכָלִּל יִשְׂרָאֵל. אִין דְּמַעוֹת בְּעִינִים לְכַתּוֹת הַשִּׁירָפָה

הַמוֹסֵר. מִלְבָּד מַה שֶּׁבַעצְמוּ הִיָּה חֲנִיךְ תְּנוּעַת הַמוֹסֵר וְסִפְג רַבּוֹת בִּי"כְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל" בְּסִלְבֻדְקָא, סָב אֲשׁוֹתוֹ הִיָּה הַגְה"צ רַבִּי לִיִּב בְּרִידָא זצ"ל אֲחִיו שֶׁל הַגְה"צ רַבִּי הִירֶשׁ בְּרִידָא זצ"ל מִקְעֵלֶם וְכִשְׁשִׁמַּע עַל מִשְׁרָתוֹ בְּבִרְלִין שֶׁלַּח לוֹ מִכְתָּב בְּרַכָּה קִצְרָה וּבִין הַשּׁוֹרָרוֹת כְּתָב: אוֹלֵי כִדְרֵי שְׁתַּעֲשׂ קִבְּיוֹת בִּישִׁיבְתָּךְ בְּכָל יוֹם לֹא פָחוֹת חֲצִי שַׁעַה לְלִמּוּד מוֹסֵר כְּמוֹ בְּקֵעֵלֶם וְסִלְבֻדְקָא.

בְּמַעֲנָה לִכְךָ כּוֹתֵב רַבִּי אֲבִרָהָם אֱלִי כְּמָה חֲדָשִׁים לִפְנֵי פְטִירָתוֹ לְסַבּוֹ שְׁגֵר בִּירוּשָׁלַיִם: הַחִילּוּתִי לְהוֹצִיא לְאוֹר אֶת מְבוֹקְשׁוֹ בְּעִינֵי לִימּוּד הַמוֹסֵר בְּבֵית מִדְרָשְׁנוֹ וְגַם דְּבָרָיו פֶּעַם בְּרַבִּים בְּעִינֵי זֶה וְהִי רַצוֹן שֶׁתֵּאֵל הַצִּלְחָה בְּמַעֲשֵׂי יָדָיו.

אוֹצֵר הַחֲכָמָה

הוּא הַשְׁפִּיעַ רַבּוֹת עַל תַּלְמִידָיו בְּתַחוּם הַמוֹסֵר וְכִפִּי שִׁסְפֵּר הָרֵב ד"ר מִשָּׁה אוֹיֶרֶכְךָ זצ"ל תַּלְמִידוֹ מִבֵּיהַמ"ד לְרַבְנִים כִּי בְּכָל מִצְוָה הִיָּה מְדַקֵּק שֶׁלֹּא לִפְגוֹעַ בְּכַבּוֹד אָדָם עַל יְדֵה. פֶּעַם כָּתַב לר' מִשָּׁה עַל עִינֵי פְלוֹנִי וְהוֹכַרְח לְרַבֵּר שֵׁם עַל אֲנָשִׁים קְדוּבִים. בְּתוֹךְ הַמַּכְתָּב הוּא כּוֹתֵב שֶׁהוּא מִשְׁתַּדֵּל לְהַסְבִּיר אֶת הָעִינֵי אֲבָל הוּא נֹזֵר מִלְשׁוֹן הָרַע כִּי הָאִיסוּר הַגּוֹרָא שֶׁל לִשׁוֹן הָרַע נֹזֵר גַּם בְּקִרְבָּיִם! וְכִמָּה הוּא שִׁמַּח שֶׁהָעִינֵי נִגְמַר בְּכִי טוֹב בְּלִי לִפְגוֹעַ בְּשׁוֹם בֶּן אָדָם. ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷

הַגָּאֹן רַבִּי רַב מַעֲיִינִי זצ"ל יִידֵיו מְתֻקָּפוֹת לִימּוּדָיו בְּסִלְבֻדְקָא וְלִימִים רַבָּה שֶׁל מְגִידָאֵל תִּיֵּאֵר בְּמֵאמְרוֹ לְדִמּוּתוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבִרָהָם אֱלִי כִּיצַד הוּא הִצִּיתָ אֶת אִשׁ הַמוֹסֵר כְּאִשְׁכֵּנו. הוּא קָבַע אֶפִּילוֹ סֵדֶר לִימּוּד הַמוֹסֵר כְּמִקְבֹּל בִּישִׁיבּוֹת לִיטָא וְאִין הִיָּה מוֹסֵר שִׁיחּוֹת מְפֻרָּשׁ עַל חוֹבוֹת הָאָדָם בְּעוֹלָמוֹ.

בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה תַּרְפ"ד הָאֲחֵרֹן לַחַיּוֹ שֶׁהָיָה בְּסִלְבֻדְקָא וְאַחֲרֵי הַתְּפִלָּה שׁוּחַת בִּיחִידוֹת עִם רַעֵו מִן הַגִּרָּי סָרְנָא דְּבָרִים גְּבוּהִים אֲשֶׁר רַבִּי יִחְזָקָאֵל עֲצָמוֹ הַשְׁתוּמֵם עַל רוֹם הַדְּרָבִים וְהָרִגִּישׁ כִּי לְרַבִּי אֲבִרָהָם אֱלִי יֵשׁ עִינֵי בְּעוֹלָם הָעוֹלָמִין אִךְ לֹא רַצָּה לְחַשׁוֹב...

הַגָּאֹן

לְמוֹלֵךְ שֶׁל אִירּוּפָה...

בְּאַרְבַּעַת הַשָּׁנִים בָּהֶם כִּיהַן בְּבִרְלִין הוּא נִשְׁאָל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת בְּעִינֵי הַשַּׁעַה וְהַתְּבַקֵּשׁ לִהְיוֹת שׁוֹתֵף בְּאַרְגוֹנִים הָאוֹרְתוֹדוֹקְסִים שֶׁהִתְאַרְגְּנוּ אֹז. מַעַל גְּבִי הִירְחָן הַתּוֹרָנִי יִשְׁוֹרֹן, שֶׁהוֹפִיעַ בְּבִרְלִין כָּאֵב אֶת מִצַּב הָדוֹר. שֵׁם פֶּרֶסֶם אֶת מֵאמְרוֹ הִגִּיעוּ וּשְׁרִירוֹ. מֵאמְרוֹ הַמוֹסִרִיהַנּוֹדֵעַ "בְּעַקְבוֹתֵהִירָא" הַדְּהַרְבִּירְחָן. בְּאַחַד מֵאמְרוֹ הוּא מוֹכִיחַ אֶת יְהוּדִי בְּרִלִין וְקוֹרָא לָהֶם לְהִקָּים בֵּית סֵפֶר חֲרָדִי עַל אִף הַבִּיקוּרֹת שֶׁתִּתְּעוֹרֵר בְּעַקְבוֹתָן כֵּן. לְחִידוֹד הַמִּצַּב כּוֹתֵב: "כָּל הַמַּכְנִים זִרְעוּ לְבַתִּי סֵפֶר שֶׁל מַלְכוּתִי, יִדַּע נָא אִם נִעִים לוֹ וְאֵת לְדַעַת אוֹ לֹא נִעִים לוֹ כִּי הוּא מַעֲבִיר זִרְעוֹ לְמוֹלֵךְ שֶׁל אִירּוּפָה, וְכִי הוּא עוֹמֵד וּמַשְׁכִּיחַ מִלְכּוֹ שֶׁל בְּנוֹ אֶת אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ד' כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ! לְעוֹלָם לֹא יִרְכִּיב הַגֶּגֶן שֶׁרִשּׁוֹ שֶׁל נִטְעַן זֶה בְּשִׁרְשֵׁיו שֶׁל נִטְעַן אַחֲרֵי. הִרְכָּבָה כְּזוֹ לֹא יִהְיֶה לָךְ לְעוֹלָם פִּרֵּי בְּרַכָּה הִימָנָה. רַךְ יִלְדוֹת